

В. Г. ФЕДОРЕНКО, д-р екон. наук, проф.
(Спілка будівельників України, м. Київ)

Т. В. ГАВРИЛОВА, аспірант
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ)

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 10, с. 114–116

Розглянуто вплив економічних реформ на трансформацію господарського механізму і приведення матеріально-технічної бази промисловості у відповідність з досягненнями світової науки та техніки як головний чинник підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається. На думку авторів, українські підприємства харчової промисловості неможливо вважати повністю трансформованими до світового рівня, оскільки ринок продовольчих товарів України не відповідає вимогам щодо формування, організації і розвитку, що зумовлено суттєвим зниженням попиту на продовольчі товари і значним спадом їх виробництва.

Економічні реформи в економіці України пов'язані насамперед із трансформацією господарського механізму і приведенням матеріально-технічної бази у відповідність з досягненнями світової науки та техніки. Але поки що українські підприємства харчової промисловості неможливо вважати повністю трансформованими до світового рівня, оскільки ринок продовольчих товарів України не відповідає вимогам щодо формування, організації і розвитку, що зумовлено дією низки факторів. Насамперед це суттєве зменшення попиту на продовольчі товари і значний спад їх виробництва.

В економічній літературі прийнято було вважати, що існує два типи процесу відтворення: просте і розширене [1]. Нині економістами обґрунтовується і третій тип — звужене відтворення [2, 224], при якому скорочуються обсяги виробництва.

Саме цей процес спостерігався протягом 1990–1999 рр. у промисловості України, зокрема у харчовій. Підприємства харчової промисловості виявились одними з найнеадаптованіших до економічних реформ: за 1990–1999 рр. спад виробництва цієї галузі становив 62 %, тоді як спад промисловості загалом досяг лише 50,7 %. Тільки

протягом останніх трьох років відбулися позитивні зрушення.

За даними Держкомстату України, у 2002 р. у харчовій промисловості обсяги виробництва продукції збільшились на 8,4 %. Збільшення обсягів виробництва порівняно з 2001 р. спостерігалось у більшості її основних видів діяльності. Значний приріст виробництва спостерігався у м'ясній промисловості (30 %), переробці овочів і фруктів (22,5 %), виробництві напоїв (16,2 %), тютюновій промисловості (15,9 %). Перевищено обсяги 2001 р. у виробництві жирів (на 10 %), круп та борошна (на 2,6 %), кондитерській промисловості (на 1,3 %). Випущено 0,4 млн т м'яса, 192 тис. т ковбасних виробів, 48,2 тис. т м'ясних напівфабрикатів, понад 1 млрд умовних банок плодоовочевих консервів, 22,7 млн дал горілки та лікєро-горілочаних напоїв, 1,5 млн дал коньяку, 18,2 млн дал вина виноградного, 150 млн дал пива, 105 млн дал безалкогольних напоїв, 74,8 млн дал мінеральної води, 80,9 млрд шт. цигарок та сигарет, 0,9 млн т олії, 0,7 млн т кондитерських виробів. Водночас скоротились обсяги продукції у виробництві макаронних виробів (на 3,8 %) та молочних продуктів (на 1,9 %).

Зауважимо, що високі темпи економічного зростання у 2000–2002 рр. пояснюються поверненням економіки на природний рівень 1990 р., на якому вона перебувала до початку економічної кризи. У міру відновлення до кризового рівня підтримування високих темпів зростання потребуватиме нових зусиль щодо мобілізації існуючих фінансових, економічних та законодавчих резервів.

Існує два шляхи розв'язання наявної проблеми: зниження ціни і підвищення якості. Цінова складова вичерпана: за даними Держкомстату України, рентабельність продукції підприємств харчової промисловості в 2002 р. становила лише 4,8 %. На тяжке фінансове становище галузі впливає диспаритет цін, що склався не на користь харчової промисловості.

Стає зрозумілим, що підприємства галузі можуть вижити лише за умов постійного вдосконалення технічних, фінансових, економічних та ергономічних показників. Розв'язати це завдання можна тільки через постійне впровадження активної інвестиційно-інноваційної політики. Існує думка, що в Україні можна розвинути ділову активність за рахунок завантаження існуючих потужностей, які мають значні резерви. Доцільно зауважити, що більшість виробничих потужностей, які простоюють тривалий час, а це приблизно 60 %, вже не здатні виготовляти конкурентоспроможну продукцію для сучасних ринків, і що для залучення цих потужностей необхідні додаткові обсяги інвестицій. За підрахунками, завантаження наявних потужностей при найсприятливішій ринковій кон'юнктурі з огляду на їх моральну та фізичну зношеність і низьку потенційну ефективність можуть збільшити ВВП не більше як на 8–12 % при тому, що діючі потужності вже мають великий ступінь зносу, який в середньому по Україні становить 47,5 %, як і в харчовій промисловості, і це не сприятиме подальшій сталій динаміці зростання ВВП.

Нині перспективи з мобілізації резервів у харчовій промисловості слід пов'язувати з динамічним та масштабним оновленням її незавантаженої частини, модернізацією діючих і здійсненням активної інвестиційно-інноваційної політики.

У 2002 р. інноваційні роботи у промисловості, спрямовані на впровадження прогресивних технологічних процесів, механізацію і автоматизацію виробничих процесів та освоєння нової продукції, виконували 1506 підприємств, або 14,6 % їх загальної кількості, що практично відповідає рівню 2001 р. Більшість інноваційно активних

підприємств (82,1 %) становили підприємства колективної форми власності. Низька прибутковість галузі обмежує її інвестиційні можливості. Так, у 2002 р. частка харчової промисловості в загальному обсязі інвестицій у промисловість становила 16,5 %, що приблизно дорівнює частці цієї галузі у промисловій продукції (16,8 %) (це означає, що капіталомісткість харчової промисловості є середньою).

Ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності харчової промисловості у 90-х роках характеризувалось різким спадом, що стався внаслідок зменшення інвестиційних можливостей бюджетів усіх рівнів (неприпустимість подальшого використання командно-адміністративного перерозподілу), напруженого стану внутрішніх фінансових ресурсів підприємств і відсутністю достатніх механізмів для залучення коштів з недержавних джерел фінансування.

Основним джерелом фінансування вітчизняних підприємств поки що залишаються власні кошти підприємств і організацій (66,8 %), але їх обсяги обмежені через тяжкий фінансовий стан підприємств. Прибутково спрацювали в 2002 р. лише 50 % загальної кількості великих і середніх підприємств харчової промисловості: порівняно з 2001 р. питома вага таких підприємств збільшилась приблизно 4 %. Несвоечасність розрахунків покупців за отриманий товар негативно впливає на стан оборотних коштів, що зумовлює зростання дебіторської та кредиторської заборгованості.

Іноземні інвестиції в основний капітал харчової промисловості становлять 795,9 млн дол., що дорівнює 4,3 % у загальній структурі, але їх обсяг незначний і має тенденцію коливатись у зв'язку зі змінами політичного й економічного стану України, хоча зазначимо, що харчовій промисловості належить одне з провідних місць за цим показником (18,15 % загального обсягу іноземних інвестицій в Україні).

Як позитивні зрушення можливо розглядати підвищення питомої ваги капітальних вкладень за рахунок комерційних кредитів (4,3 %) та інших джерел фінансування (10,7 %), що свідчить про активніше залучення виробниками коштів зі сторони.

Важливою умовою ефективною організаційно-виробничою і фінансовою структури харчової промисловості є здійснення демонополізації виробництва, роздержавлення та приватизація власності. Станом на 1 січня 2003 р. приватизовано близько 92 % підприємств харчової промисловості, що підлягають приватизації.

Поряд з проблемами, що є загальними для всіх галузей економіки, вітчизняна харчова промисловість має специфічні труднощі в цій сфері. Окремі підприємства харчової промисловості підпадають під такі правові терміни, як "підприємства, що заборонені до приватизації" та "стратегічно важливі підприємства". Разом з тим чинне законодавство дозволяє здійснення діяльності на цих підприємствах, які не є об'єктами державної власності.

Зауважимо, що існуюча ситуація є не на користь державних підприємств навіть із законодавчих позицій. Державні підприємства обмежені у своїх фінансових можливостях щодо залучення кредитних ресурсів, оскільки відповідно до статті 4 Закону України "Про заставу" (1992 р.) предметом застави не можуть бути об'єкти державної власності, приватизацію яких заборонено законодавчими актами.

Тому державні підприємства або здають в оренду свої виробничі потужності і фактично на термін дії договору оренди припиняють свою діяльність, внаслідок чого їх технічний рівень,

вартість нематеріальних активів, обізнаність споживачів з торговельною маркою різко знижуються, що суперечить інтересам держави у збереженні цінності її майна, або продовжують свою діяльність без змін до визнання їх згідно з чинним законодавством банкрутами.

Процес створення сприятливого інвестиційного клімату для інноваційного розвитку в Україні почався. Прискорений розвиток його залежить насамперед від здатності державної влади до змін у напрямку лібералізації фінансово-економічного і законодавчого поля інвестиційної діяльності та власне підприємств, яким слід активніше брати участь у розробці та впровадженні ефективних фінансових проектів.

Література

1. Дергунов В. А. Основы экономической теории: Курс лекций. Ч. II / Нижегород. с-х. ин-т, 2000.
2. Лебедев О. Т., Филиппова Т. Ю. Основы маркетинга: Учеб. пособие. — СПб.: ИД "М" и "М", 1997.